

ELLİ KURUŞ

(Orhan Kemal – Önce Ekmek)

İster lapa lapa kar, ister şarıl şarıl yağmur yağsın, isterse de bütün gecenin ayazından karlar dona kesmiş olsun, sabahın beş buçuğunda karanlıkları ürperten sesiyle sokağa girerdi:

— Gazete, havadiis!

Sabahın dördünde yazı makinemin başına geçtiğim için, bu ses, bu kara, yağmura, ayaza kafa tutan bu canlı, bu pırıl pırıl ses beni yazı makinemin başında bulurdu.

Gazete paralarını akşamdan masamın kıyısına koyduğum için, bekletmez, koşardım sokak kapısına. Gazetelerimi önceden hazırlamış olurdu. Uzatır, paraları alır, saymaya filan lüzum görmeden cebine atar; donmuş burnu, buhar kazanı gibi tüterek uzaklaşırken canlı, yaşam dolu sesiyle sokağı gene neşelendirirdi:

— Gazete, havadiis!

Anlattığına göre, gazetelerden birinde tahsildarlık yaparken kötü bir kadının ardında evini, İstanbul’u bırakıp İzmir’e mi ne giden babasına annesi ilkin çok kızmışsa da, sonraları: “Ne yapalım? Bizden daha iyisini bulmuş olacak. Uğurlar olsun!” deyip kolları sıvamış.

Karaköy’deki bir eczaneye girmiş. Görevi, boş ilaç şişelerini uzun tel saplı fırçalarla yıkamakmış. Bir, beş, on, yüz, bin şişe değilmiş ki, belki on binler, belki de yüz binlerce. İsteyeni olsa haminnesi hemen evlendirecekmiş onu, ama yokmuş isteyeniyi. Bir gün kendi kendine:

“Şimdi herkes güzel kadın alıyor. Benim gibi kara kuruyu kim ne yapsın?” demiş.

Haminnesi Tahtakale’de tuzcuda çalışıyormuş.

Annesinin eczaneden kazandığıyla kıt kanaat geçiniyorlarmış ama şu son zamlar olmasa. Çaresiz, okulu beşten bırakıp annesiyle haminnesinin kazançlarına bir şeyler katabilmek, hiç olmazsa üç yaş küçüğü ile kendisinin okul masraflarını çıkarabilmek yolunu tutmuş; gazete satıcılığına başlamış.

“Okumak istiyorum ağabey. İlk’i, sonra orta’yı, daha sonra da liseyi bitireceğim. Liseyi belki de yatılı sınavını kazanıp parasız okurum. Ama mutlaka okuyacağım. Kardeşim de. Babamıza benzemeyeceğiz hiç. Kardeşim diyor ki: O zaman babam ihtiyaç olur. Saçı sakalı ak pak, elleri titreye titreye gelir. Yalvarır. Acır mıyız?”

Mevsim bahara dönmüştü ama gene de çok soğuktu.

“Sen ne karşılık verdin kardeşine?” diye sordum.

Omuz silkti:

“Acımak lazım ama olmaz ki... Baba! Anneme sordum, ‘Canı çıksın!’ dedi. Haminnem ateş püskürdü. Fakat olmaz, dedim kardeşime. Annemle haminnemden habersiz...”

Sabahın erken saatinde kalkıp koşuyormuş gazete bayiiine. Bayii ana baba günü. Kendi gibi o kadar çok okullu çocuk varmış ki, bayii gazetelerini nazla veriyormuş. Daha kötüsü de, gazeteleri alırken bayiiye kaparo vermek!

“Babamın bir arkadaşı vardı, Sabri Bey Amca, ona gittim. Annem duysa öldürürdü. Hele haminnem! Ona da içerliyorum; varsa rahmetli kocası, yoksa rahmetli kocası. Kocası, yani dedem, polis miymiş Atatürk devrinde, komiser mi? Karakalem bir resmi var haminnemde, kırpık bıyıklarıyla iriyarı bir adam. Babam zayıftı. Güya torunlar çokluk dedelerine çekerlermiş. Nerdee? Benim de, Şadan’ın da bileklerimiz ipince. İnsan bol bol yemezse, değil mi ağabey?”

Karne zamanı birkaç gün gelmedi. Meraklandım. Sınavlar sırasında olduğu için, belki de sınava hazırlanıyor, dedim. İyi düşünmüşüm. Geldi. Pırıl pırıl sesiyle, öksürüyordu:

“Kusura bakmayın ağabeyciğim. Dersleri hazırlıyordum. Gece yarılarına kadar çalışıp, sabahleyin de erkenden uyanmak fena yordu. İki gün aksattım. Dilber Hanım öksürük için bir ilaç yazdırdı ama nerdeee?”

“Niçin?”

“Beş yüz otuz kuruş be ağabeyciğim!”

Aklıma bir şey geldi:

“Ben sana bu parayı versem?”

İçlerine çökük gözleri, fırlak elmacık kemikleri, solgun derisinin donukluğuyla yüzüme öyle bir baktı ki:

“Öksürük ilacını al diye...”

“Anladım ama siz benim neyimsiniz? Karşılığında benden ne isteyeceksiniz?”

Ona, gerekli beş yüz otuz kuruşu bir **şartla** vereceğimi söyledim:

“Şartım şu: Bunu bana verdiğin gazetelerle ağır ağır ödersin. Oldu mu?”

Az önce öfkeden değişen hırçın yüzü yumuşamış, durulmuş, çocuksu halini almıştı:

“Şimdi oldu,” dedi. “Demek siz...”

“Ben ne babanızın arkadaşı ne de bayiyim. Benimki yardım. Bakıyorum, okuma hırsı var içinde. Okuyup adam olma hırsı. Hoşuma gitti. Mesele bu.”

Gözlerini yüzüme çevirdi:

“**Doktor olacağım ağabey!** Bizim mahalledeki kör, topal, inmeli, sızılıları tedavi edeceğim, hem de parasız!”

Parayı verdim. Aldı. Yıldırım gibi uzaklaştı. Sokağın başından sesi geldi:

— **Gazete, havadiiis!**

Günler geçiyor, her sabah saat gibi geliyor; gazetelerimi verdikten sonra ekliyordu:

“Üç lira kaldı borcum ağabey!”

Sonra borcu iki liraya indi, bir liraya, daha sonra da **elli kuruşa...**

O son gün gelir, iki gazetemi verirse borcunu ödemiş oluyordu ki, **gelmedi.**

Şaşıtm. Elli kuruşun üstüne yatabileceği aklımdan bile geçmiyordu. Sakın herhangi bir trafik kazasında...?

Günler haftaları, haftalar ayları kovaladı. Unutmuştum.

Bir başka çocuk getiriyordu artık gazetemi. Onun da omuzlarında başka bir hikâye.

Karların savrulduğu bir kış sabahıydı. Yazı makinemin başına geçmiştim.

Şimdiye kadar hiç işitmediğim cılız bir çocuk sesi:

— **Gazete, havadiiis!**

Aşağı indim. Kapıyı açtım.

Kısa pantolonlu, minnacık bir çocuk. Savrulan karlarla ıslanmış gazeteleriyle titreyip duruyordu.

“Ağabeyim kusura bakmasın, dedi amca!”

“Ne bu?”

— **Elli kuruş borcu kalmış size de...**

“**Kendisi nerede?**”

Çocuk ağlamadı. Hıçkırmadı. Sadece taş gibi, dimdik söyledi:

— **Öldü.**

Dün Edirnekapı’ya gömdük...

Elli kuruşu uzattı.

Sonra çekip giderken:

— **Gazete, havadiis...**